

SÜREKLİ
SİLAHLANMA
EKONOMİSİ
MICHAEL KİDRON

Sürekli Silahlanma Ekonomisi

Michael Kidron

Çeviri: Tufan Takak

Yayına Hazırlayan
Betül Genç

Sayfa Tasarımı ve Kapak
Gül Dönmez

sosyalist işçi'nin özel ekidir

GİRİŞ (1989)

Yeniden basımını okuduğunuz bu makalenin arka planı batı kapitalizminin 1950'li ve 1960'lı yıllarda yaşadığı uzun ekonomik büyüme dönemidir. İlk defa *International Socialism Journal*'ın Bahar 1967 sayısında yayımlandığında, kapitalizm görünürde kendisini istikrara kavuşturmuş ve büyüme-çöküntü döngüsünü kırarak Batı Avrupa ve Kuzey Amerika işçilerinin hayat standardında düzenli bir artış sağlamıştı.

Marksistler için zor bir durumdu. Ya kapitalizmin sorunlarını çözdüğü ve artık sosyalizme reformlar yoluyla tedricen varılabileceği fikrini öne sürenlerin sistem içi çözümlerine teslim olacaktı ya da Batı'da apaçık bir istikrar ve refah sağlanmışken bunu inkar edip kapitalizmin büyük bir çöküşün eşiğinde olduğunu savunacaktı. Hem bu ikilemden kaçınılacak ve hem de **Marx'ın kapitalizmin çelişkilerine dair analizi geçerliliğini koruyacaksa, uzun büyüme ve istikrar dönemini izah etmek gerekiyordu.**

Michael Kidron'ın geliştirdiği açıklama Sürekli Silahlanma Ekonomisi teorisidir. Teorinin iki özelliği vardı. İlk olarak teori kapitalizmin kendisini istikrara kavuşturduğu gerçeğini kabul ediyor ve bunun nasıl olduğunu açıklamaya çalışıyordu. Bulduğu cevap şöyleydi: İşçilerden elde edilen artı değer büyük bir kısmının silahlanma harcamasına aktarılması, Marx'ın kapitalizmin krizlerinin kökeninde bulunduğu temel sorunu hafifletti-

yor, yani sistemin aşırı sermaye birikimine yol açarak kar oranlarını azaltma eğilimini telafi ediyordu.¹ İkinci olarak teori, sürekli silahlanma ekonomisinin sağladığı istikrarın geçici olduğunu öne sürüyordu. Michael Kidron 1961’de şöyle yazdı: “Gelecekte onarılması imkansız bir istikrarsızlık ve en iyi ihtimalle bir dünya sistemi olarak kapitalizmin ya da daha kötü ihtimalle bütün medeniyetin kalıcı varlığının sorgulanmasına neden olacak şiddette krizler kaçınılmazdır.”²

1970’lerin başında büyüme-çöküntü döngülerinin dünya ölçeğinde yeniden ortaya çıktığına şahit olduk.

Teorinin oldukça güçlü çıkarımları vardı. Silahlanmaya dayalı ekonomik büyümenin sonsuza kadar devam etmeyeceğini ve büyüme -çöküntü döngüsünün geri döneceğini öngörmüştü. Ayrıca uzun ekonomik büyüme döneminin izahı ile Tony Cliff’in Rusya’da Devlet Kapitalizmi teorisini tutarlı bir bütün haline getirdi. Devlet Kapitalizmi teorisi, Sovyetler Birliği ve diğer Doğu Bloğu ülkelerindeki sömürü ve sermaye birikimini belirleyen temel dinamiğin Batı ile askeri rekabet olduğunu göstermişti. Kidron aynı temel dinamiğin Batı’da yaşanan uzun ekonomik büyüme dönemini de belirlediğini gösteriyordu. Bu iki teori birlikte, doğu ve batısıyla dünya sistemindeki gelişmeleri açıklayarak Uluslararası Sosyalistlere güçlü analitik araçlar sundu. Bu araçlar hem İngiltere’de SWP’nin hem de dünyadaki diğer kardeş örgütlerin inşasında kullanıldı.

Sürekli Silahlanma Ekonomisi

Batı kapitalizminin İkinci Dünya Savaşı sonrasında gösterdiği istikrar ve büyümeye ilişkin açıklamalar ortak bir varsayıma dayanır: aşırı üretim ve eksik istihdam eğer özel bir faktör tarafından telafi edilmezse kapitalizm krize girecektir. Bazıları bu telafi edici faktörün planlama olduğunu, diğerleri hızlı teknolojik ilerleme ya da dünya ticaret hacmindeki artış olduğunu öne sürdü. Bu makale de aynı varsayımı paylaşır ancak burada öne sürülen tezin diğerlerinden farkı yüksek istihdam, büyüme, istikrar vb. döngüsünü başlatan mekanizmayı döngünün dışında bir yerde bulmasıdır.

Kapitalizmde her zaman bir aşırı üretim riskinin olacağı fikri üç temel ampirik önermeye dayanır: Bir sermaye biriminin rekabet gücü, az çok çapına ve faaliyetlerinin kapsamına bağlıdır, sermayeler arası ilişkiler genelde rekabete dayalıdır ve sermayenin nereye ne çapta yatırılacağına ilişkin kararlar, bu kararların sonuçlarına katlanacak olan toplumun küçük bir kesimini oluşturan fertler ya da gruplar tarafından verilir. İlk ikisi olmasaydı tek tek sermayeler birikim (yatırım ve tasarruf) ve yoğunlaşma (birleşme ve devralma) yoluyla mümkün olduğunca hızlı büyümek zorunda kalmaz, üçüncüsü olmasaydı, büyüme asla toplumun talebinin çok ötesine savrulmazdı. Ayrıca bu üçü beraberce, talebi arttırırken ortaya çıkabilecek büyüme oranını sınırlayarak

istikrarın sağlanması ve korunması için bir mekanizma teşkil ederler ve bunun da tek tek sermayeler arasındaki ilişkiyi alt üst etmeden gerçekleşmesi istenir.

Sürekli bir silahlanma bütçesi de böyle bir mekanizma oluşturur. Sermaye silahlanma harcamalarını sürdürecektir şekilde vergilendirildiğinde, aksi takdirde yatırıma dönüşecek kaynaklardan mahrum kalacaktır. Silahlanma harcamaları hızla tüketilen-eskiyen mallara yapılan harcama olduğu sürece, tüketim veya mamul mallar pazarına net bir ilave oluşturacaktır. Bu türden bir harcamanın doğal sonucu tam istihdam olacağı için ve tam istihdamın sonucu yüksek büyüme oranları olduğundan silahlanma için vergilendirmenin dizginleyici etkisi belirgin değildir. Ancak bu, sınırlandırıcı etkinin olmadığı anlamına gelmez. Sermayenin vergi öncesi karının hepsini yatırıma dönüştürmesine olanak tanınsa, devlet de gerektiğinde talep yarattığı takdirde büyüme oranları çok daha yüksek olurdu. Nihayet, silahların diğer tüketim mallarının üretimine üretim aracı veya geçim aracı olarak herhangi bir katkısı olmadığından, bu anlamda “lüks” olduklarından, aşağıda gösterileceği gibi, silah üretiminin toplamda kar oranları üzerinde bir etkisi yoktur.

Silahlanma bütçesinin dünya harcamalarına katkısı oldukça fazladır. Daha Vietnam savaşının Amerikan (ve Rus) askeri giderlerini sıçratmasından çok önce, 1962’de bir Birleşmiş Milletler çalışması her yıl 120 milyar doların askeri harcamalara ayrıldığını göstermekteydi. Bu

rakam dünyadaki üretilen bütün mal ve hizmetlerin %8 ya da 9'una, tüm geri kalmış ülkelerin milli gelirleri toplamının en az üçte ikisine tekabül etmekteydi. Bu meblağ neredeyse bütün mallardaki toplam yıllık dünya ihracatına eşdeğerdi. Daha da nefes kesici olanı, bu oran yatırımlarla kıyaslandığında ortaya çıkmaktaydı: silahlanma harcamaları dünyadaki brüt yatırım sermayesinin yarısına denk düşmekteydi.¹

Silahlanma harcamasının önemi ülkelere göre büyük değişiklikler göstermekteydi: Harcamaların % 85'i yedi ülke tarafından yapılmaktaydı: İngiltere, Kanada, Batı Almanya, Fransa, Rusya ve ABD.² Askeri harcamalar gayri safi milli hasılanın ABD'de %9.8'ini (1957-1959 ortalaması) oluştururken Danimarka'da %2.8'i, İngiltere'de %6.5'i idi. Askeri harcamaların gayri-safi sabit sermayeye oranı ABD'de %60, Norveç'te %12, İngiltere'de %42 idi.³ Bu oranlar hem yarattığı pazar hem de daha önemlisi harcanan kaynaklar göz önüne alındığında hiç de önemsiz değildi.

Bazı sanayiler silahlanma harcamalarına yüksek oranda bağlıdır. ABD'de (1958) uçak ve uçak parçalarına talebin onda dokuzundan fazlası hükümetten geliyordu ve çoğu askeriye içindi. Çelik dışı metal sanayisinde talebin beşte üçü, kimyasallar ve elektronik mallarda yarısından fazlası, haberleşme ve fenni teçhizatta üçte biri ve devamla diğer 18 sanayi sektöründe onda biri devlet alımları tarafından yaratılmaktaydı. Fransa'da (1959) oranlar uçak sanayinde %72.4'ten optik ve fotoğraf

teçhizatında %11'e kadar değişmekteydi.⁴ İngiltere'de (1961) uçak sanayinde %70, endüstriyel elektronik ve radyo haberleşmesinde %35 ve gemi inşa sektöründe %23 idi.⁵

Silahlanma harcamalarının büyüme ve teknolojik yenilikler üzerinde de doğrudan etkisi var. Tam istihdamın teknolojik yenilikler, yatırım hacminin artması ve Ar-Ge faaliyetlerine ne ölçüde zemin hazırladığını görmek zor değildir. Toplam Ar-Ge harcamalarının ABD'de %52'si (1962-63), İngiltere'de %39'u (1961-62), Fransa'da %30'u (1962) ve Almanya'da yaklaşık olarak %15'i (1964) askeri Ar-Ge harcamalarına tekabül etmektedir.⁶ OECD ülkelerinde (yukarıdaki listeye ek olarak Kanada ve Belçika'da) sayıları 300.000'den az olmayan kalifiye bilim insanları askeri ve uzay çalışmaları kapsamında Ar-Ge faaliyetlerinde istihdam edilmektedir.⁷ İngiltere'de 1959 yılında bu rakam 10.000 idi ve 30.000 civarında niteliksiz işgücü tarafından desteklenmekteydiler.

Hava seyrişer sistemleri, nakliye uçakları, bilgisayarlar, ilaçlar, dizel lokomotifler (denizaltı dizel motorlarından geliştirilmişlerdir), güçlendirilmiş cam ürünler gibi çok sayıda sivil ticari ürün varlıklarını askeri Ar-Ge faaliyetlerine borçludurlar. Askeri amaçlı üretim güneş pilleri ve kızılötesi detektörü gibi ürünleri de maliyetlerini düşürerek ticari ürünlere dönüştürmüştür. Yine genel kullanımlı gaz türbinleri, hidrolik transmisyon, ultra-sonik kaynak makineleri de askeri alanda mükemmelleştirilmişlerdir. Hepsinden daha önemlisi

OECD'nin *Resmi ve Teknik Yenilikler* raporunda vardığı şu sonuçtur:

Askeri ve uzay araştırmaları genel teknolojik ilerlemeyi kamçılıyarak sivil alandaki yenilikleri artan oranda etkileyecektir. Örneğın askeri ve uzay araştırmalarının yarattığı ihtiyaçlar yarı iletkenler, mikroçipler, mikro modüller, enerji çevrimi ve metalürji gibi alanlarda temel ve uygulamalı araştırmalara yol açmıştır ve bütün bunlar ister istemez sivil alanı etkileyecektir. Bunlara ilaveten sistem mühendisliğı, yöneylem araştırması gibi ileri planlama teknikleri, Süreç Değerlendirme Gözden geçirme Tekniğı (PERT) gibi mühendislik yaklaşım ve teknikleri ilk olarak askeri alanda geliştirilmiştir ve teknolojik yenilik olanaklarının daha hızlı tespit edilmesine olanak vereceklerdir. Nihayet askeri ve uzay çalışmalarında gerekli olan yüksek düzeydeki mükemmeliyet ve güvenilirlik, ölçüm, test ve kontrol tekniklerinin ilerlemesini sağlamıştır ki bu da nihai ve ara ürünlerin kalite ve güvenilirliğinde ilerleme sağlayacaktır. Elektronik alanında bu husus özellikle önemlidir.⁸

Silahlanma ve uluslararası ticarete gelince bu konudaki bir Birleşmiş Milletler çalışması göstermektedir ki 1958 ve 1959 yıllarında toplam dünya ham petrol üretiminin %8.6'sı, ham lastik üretiminin %3'ü, bakır üretiminin %15.2'si, nikel üretiminin %10.3'ü, teneke üretiminin % 9.6'sı, çinko ve kurşun üretiminin %9.4'ü, molibden üretiminin %7.5'i, boksit üretiminin %6.8'i, demir cevheri üretiminin %5.1'i, manganez üretiminin

%2.7'si ve kromit üretiminin %2.3'ü sanayileşmiş ülkelerin yıllık askeri talebini karşılamak üzere üretilmiştir.⁹ Silahlanma harcamalarının şirket büyüklükleri üzerindeki etkisine ilişkin dört başı mamur sonuçlara varmak zor olsa da, EIU'nun İngiltere'de yaptığı çalışma göstermektedir ki toplam işgücünün %71'ini istihdam eden 18 en büyük (her biri 10.000 ya da daha fazla işçi çalıştıran) şirketin toplam işgücünün %75.2'si silah üretiminde istihdam edilmekteydi.¹⁰ Savunma bütçeleri ABD'de dev şirketlerin en önemli ilgi alanlarından. İhaleleri daha çok sayıda şirkete yaymak için yapılan resmi girişimlere rağmen 1950'li yılların ilk yarısında toplam savunma ihalelerinin (değer cinsinden) üçte ikisini en büyük 100 şirket, üçte birini ise en büyük 10'u almıştır.¹¹

Sadece en büyük şirketlerin silah üretiminin gerektirdiği iş hacmine ve uzmanlığa uygun teknik ve teknolojik kaynaklara sahip olması şaşırtıcı değildir. Ancak şirketler bunu bir kez başarınca artık savunma bütçesi kulübünün üyesi olurlar ve büyümeleri garanti altına alınmış olur. Büyük silahlanma sözleşmeleri o kadar devasadır ki açık ihale usulü en değerli ve önemli hükümet sözleşmelerinde boş bir aldatmacaya dönüşür.¹² 1963'te ABD Savunma Bakan yardımcısı Kongre Müşterek Ekonomik Komitesine şöyle diyordu: "Mesela Polaris füzesinin üretimi en az üç yıllık bir hazırlık ve 100 milyon dolara varan tesis ve özel ekipman yatırımını gerekli kılmaktadır".¹³ Hükümetin denetleme mekanizmaları sürekli mükemmelleştirilse de, zaman-hammadde veya maliyet artı kar

temelli büyük sözleşmeler kar ve büyüme açısından her türlü riski ortadan kaldırmaktadır. Bazen garantiler o kadar açık uçlu ve denetim o kadar azdır ki müteahhit şirketler kendilerini kaybedip fazladan para alırlar. Ferranti firması 1964'te 13 milyon poundluk Bloodhound füzesi sözleşmesinde fazladan aldığı 4.5 milyon poundu geri vermek zorunda bırakılmıştı.

Nihayet planlamaya gelirsek, askeri harcamalar devlet planlamasının geliştirilmesinde ve planlama tekniklerinin iyileştirilmesinde önemli faktörlerden biri olagelmıştır. ABD'de planlamanın Rusya'nın Balistik Füzesi konusundaki sıçramasına (kıtalararası füzelerin yapılması) yanıt olduğuna ilişkin resmi deliller vardır. Özel sektör üzerinde yakın denetim herhangi bir büyük silahlanma sözleşmesinin vazgeçilmez unsuru haline gelmiştir. Modern muhasebe ve mali denetim teknikleri doğrudan askeri ihtiyaçlardan kaynaklanmıştır. Aynı şey her türlü büyük ölçekli planlama gerektiren operasyonun vazgeçilmez aracı olan bilgisayar için de geçerlidir. İkinci Dünya Savaşı sırasında doğmuş, ister tasarım sorunlarının çözülmesinde, ister elektronik savaş oyunlarında ya da askeri stok ve üretim kontrolünde kullanılsın en gelişkin uygulamaları daima askeriyenin elinde olmuştur. ABD'de büyük bilgisayarlara hala askeri nedenlerle ihraç izni verilmemektedir.

Silahlanma harcamalarının bu şekilde sıraladığımız doğrudan etkileri birbirleriyle bağlantılıdır ve sanki dışsal bir itkiye gerek duymayan sonsuz bir döngü oluştururlar.

Yine de veriler açık gibi görünse de bütün sorunlar halledilmiş değil. Bunlar ekonomik istikrarı izah eden yegane gerçekler olmayabilir. Herhangi bir iktisatçı akademisyen yatırım ve harcamaların denk olduğu, talebin tam istihdamı karşıladığı bir model oluşturabilir. Geliştirilmiş modelleme teknikleri bunu olanaklı kılabilir.

Bu noktada Strachey'in belirttiği gibi denilebilir ki “savunma harcamalarının yerine evler, yollar, okullar vb diğer türden kamu harcamaları konabilir ya da düşük gelir gruplarında vergi indirimi uygulayarak aynı hedefe varılabilir”.¹⁴ Kağıt üzerinde mantıksız değil. Ancak kapitalizm planlamacıların kağıt üstündeki bu planlarına pek uymaz. Bir kere devletin çok fazla *üretken* yatırım yapması kabul edilemez. Bireysel kapitalist açısından bakılınca bu tür yatırımlar kendi alanının çok daha güçlü ve kaynak sahibi bir rakip tarafından işgal edilmesi anlamına gelecektir. Sistem açısından ise bu türden bir kamu harcaması sermaye/emek (değer) oranını (Marx'ın sermayenin organik bileşimi) aniden öyle arttırır ki, sonuçta ortalama kar oranı o kadar düşük gerçekleşir ki gerçek ücretlerdeki cüzi bir artış bile iflaslar ve ekonomik çöküşü başlatabilir.

Bu son hususu açıklamak gerek. Kabaca değinecek olursak, Marx kapalı bir kapitalist ekonomide, birçok telafi edici faktöre rağmen, uzun vadede, sermayenin artan yoğunluğunun kar oranlarını düşüreceğini göstermişti¹⁵. Argüman basittir: bedeli ödenmeyen emek, karın tek kaynağı olduğundan ve emek gücüne yapılan

harcama bütün yatırım giderlerinin azalan bir kısmını oluşturduğundan, karın toplam yatırıma oranı giderek düşecektir. Marx bu yasayı “fakat” ve “eğer” diye başlayan bir dizi irdelemeye tabi tuttu ve özellikle de ‘kar oranlarının düşme eğilimi mutlak olarak değil ancak tedrici bir eğilim olarak kendini gösterir’ diye ifade etti. Yine de kar oranlarının düşme eğilimini baskın eğilim olarak gördü. Tartışması iki gerçekçi varsayıma dayanıyordu: Birincisi, üretimdeki bütün çıktılar işçilerin veya kapitalistlerin üretken tüketimleri şeklinde girdi olarak sisteme geri dönerler. İdeal olarak sistemde sızıntı yoktur, bütün çıktıyı yatırım veya işçilerin tüketimine tahsis etmekten başka seçenek de yoktur. İkinci olarak, bu türden bir kapalı sistemde kaynakların tahsisi yatırım lehine gelişecektir. İlk varsayım temel varsayımdır. Eğer ilk varsayım düşerse, yani üretim çıktısının bir kısmı bir yerlerde kaybolarak üretim çemberinden kaçarsa ve girdilerin sermaye ve işgücüne geri dönüş oranı belirsizleşirse, hem ikinci varsayım hem de beraberinde yasa geçersizleşecektir.

Marx, kapitalistlerin kişisel tüketimleri (lüks tüketim) ve altın üretimi gibi bazı sızıntılara işaret ettiyse de gerçekçi davranıp bunları ihmal etmeyi seçti. Daha sonra gelen ekonomistler modeli geliştirmeye çalışırken, bu üretken olmayan üçüncü departman konusuna daha derinlemesine girdiler. 1907’de basılan bir yayında Von Bortkiewicz lüks malların üretimindeki sermayenin organik bileşiminin (yani kapitalistlerin kişisel tüketiminin)

kar oranları üzerinde hiçbir etkisi olmadığını ortaya koydu¹⁶. “Klasik bir sistemi” en iddialı şekilde kurmaya çalışan Sraffa ise genel olarak gösterdi ki¹⁷

*... Üretim aracı veya geçim aracı olarak başka malların üretiminde kullanılmayan lüks mallar, sistemin belirlenmesinde etkin değildir. Bunların rolü tamamen edilgindir. Şayet teknolojik bir yenilik bu tür bir lüks malın üretimi için gerekli üretim araçlarının miktarını yarıya indirirse, söz konusu malın fiyatı yarıya düşer ama bundan daha öte sonuçlar ortaya çıkmaz. Diğer malların fiyat ilişkileri ve kar oranları değişmeden kalır. Öte yandan bu türden bir yenilik üretim araçlarına girdi olarak katılan diğer türden bir mal için söz konusu olsa, bütün fiyatlar etkilenecek ve kar oranları değişecektir.*¹⁸

Sraffa her zaman olduğu gibi örnek göstermekten kaçınsa da ‘lüks’ kavramına silahlar kadar uyan başka bir şey yok -silahlar diğer malların üretimine hiçbir şekilde girdi olmazlar- ve kesinlikle başka hiçbir mal çap ve önem açısından silahlarla kıyas götürmez. Sistem açısından bakıldığında ki bu saf teoridir, silah üretimi kar oranlarının düşme eğilimini telafi işlevine sahip anahtar faktördür.

Yine de bu, devletin askeri olmayan üretimi bir istikrar sağlama unsuru olarak kullanma özgürlüğünün önündeki engellerden sadece birisi ve daha az ikna edici olanıdır. Başka bir konu da silah üretiminin domino etkisine sahip olmasıdır: silahlanma tek bir ülkede başlar ve

ardından kaçınılmaz biçimde sistemin bütününe yayılır. Diğer ekonomileri rekabetçi bir silahlanma yarışına katılmaya zorlar ve böylelikle büyük ekonomileri silahlanma ekonomisinin alanına çeker.

Başka seçenek kalmamıştır. Ulusal ölçekte Marx'ın 'üretim anarşisi' olarak nitelendirdiği plansızlık ve rekabetçilik yani bireysel sermayenin kendiliğinden kararları, daha geniş bir alanı gözeten hükümetin müdahalesiyle sınırlansa da uluslararası düzeyde anarşi mutlak bir gerçek olarak kalmaya devam eder. Nispeten küçük ekonomileri ihmal edersek ulus devletten daha kapsamlı bir zorlayıcı güç yoktur. Sistem uluslararası alanda farklı ulusal sermayelerin sürekli olarak karşılıklı ayarlamalar yapması suretiyle hala klasik anlamda işler. Batı kapitalizminin ileri ülkeleri kadar homojen bir grubun bile hala kendi aralarındaki ilişkileri altın üzerinden düzenleme zorunluluğu duymalarının nedeni budur, nitekim altın toplumsal ilişkilere değin kapitalist mistisizmin özüdür. Birbirlerine daha çok benzer olan doğu Avrupa ülkeleri bile kendi aralarındaki ilişkilerin tipik bir ifadesi olarak karşılıklı ticaretten başka bir yöntem geliştirememişlerdir. Rekabetçi koşullar ile işbirliği yanılısaması arasındaki uçurum aynı bloğa üye ülkeler arasında bile devasadır. Bloklar arasında ise bu uçurum ya da tezat neredeyse ölçülemezdir.

Bu koşullar altında, üretken yatırımlar ya da "kuyu kazdırmak" gibi üretken olmayan kamu işleriyle tam istihdam ve istikrar sağlamaya çalışan ülkeler dünyadaki

rekabetçi ortamda sorun yaşayacaklardır. Tam istihdam ancak dünyanın geri kalanından tecrit durumunda gerçekleştirilebilir. Gerçekleştiği takdirde de ülkeyi dünya pazarından dışlayan enflasyonist bir ekonomiye yol açacaktır. Bu türden bir ekonominin ayakta kalabilmesi için diğerlerinin onun altını oyma yeteneği sınırlandırılmalıdır. Başka bir deyişle tam istihdam da ihraç edilmelidir ve bunun için dış askeri tehditten daha ikna edici bir yöntem yoktur.

Elbette bütün bunlar silahlanma harcamalarının istikrarlı bir uluslararası ortam sağlamak için benimsenmiş olduğu anlamına gelmiyor. Hükümetlerin silahlanma harcamalarını arttırırken genelde protestolarla karşılaştıkları, büyük silahlanma hamlelerinin ekonomik gerileme dönemlerine tekabül etmeyebileceği, bunun genellikle dış faktörlerce dayatılan, zor ve talihsiz bir durum olarak görüleceği vb, özetle sürekli silahlanma ekonomisinin başlangıcının rastlantısal olduğu öne sürülebilir. Bunlar sonucu değiştirmez. Önemli olan şudur, nasıl ortaya çıkmış olurlarsa olsunlar bugünkü büyüklükleriyle ulusal askeri aygıtların varlığı hem ekonomik istikrar olanaklarını arttırır hem de diğer ulus devletleri belirli tarzda tepki göstermeye ve davranmaya zorlar. Üstelik bunu herkese polislik yapacak bir otoriteye gerek duymadan yapar. Ortaya çıkan tepkilerin toplamı; karşılıklı zorlanımın bir arada tuttuğu, unsurları birbirlerine hem bağımlı hem de birbirinden bağımsız bir sistem, özetle geleneksel kapitalist sistemi oluşturur.

Silahlanma ekonomisi bir kez ortaya çıkınca neredeyse mecburen sürekli hale gelir. Bu sadece askeri tehditlerden kaynaklanan yaptırımların daha zorlayıcı olmasından değil daha ziyade askeri ve ekonomik rekabeti birbirinden ayırmanın zorluğundan kaynaklanır. Tıpkı bugünlerde olduğu gibi Rusya ve ABD'nin oldukça pahalı anti-balistik füze sistemleri geliştirme yarışına kapılmaları gibi. Bu yarışın amacı daha etkin askeri güç elde etmekten çok rakibin maliyetlerini arttırmak. The Times'in savunma muhabirinin belirttiği gibi, iki tarafın da elinde olan sistemleri uygulamaya sokmanın tek bir mantıklı gerekçesi olabilir:

“... Tarafların birbirlerine toptan ekonomik savaş açmaya niyetleri vardır, her iki taraf da kendi ekonomik sistemlerin avantajlarının nihai olarak üstün geleceğine güvenmektedir, bu yeni silah sistemlerinin mali yükü altında önce rakibin ekonomisinin çökeceğine inanmaktadırlar.”¹⁹

‘Düşmanlar’ arasındaki durum böyle. Batı bloğunda olduğu gibi ‘dostlar’ arası ilişkilerde ise, batı koalisyonunun üyeleri, savunma ortaklığının çıkar ortaklığının ötesine geçerek, belirli sanayilerin belirli ülkelerdeki menfaatlerinin paravanı olarak da iş görebileceğini öğrendiler. Örneğin Almanya, 30 Haziran 1967’de sonra erecek olan iki yıllık bir anlaşma kapsamında ABD’nin Almanya’daki harcamalarına karşılık olarak ABD’den 5,400 milyon Mark değerinde silah ve teçhizat almayı taahhüt etmiştir. Anlaşmanın bitimine 10 ay varken sipa-

rişler toplamı henüz 2.400 milyon Mark seviyesine varmış ve daha fazlasının alınacağına dair bir işaret de yok. The Economist'in belirttiği gibi Almanya'nın bu çapta bir silah alım zorunluluğu Alman sanayisi, özellikle de uçak sanayisi için önemli dezavantaj teşkil etmektedir.²⁰

Bu durum Alman silah pazarından pay kapmayı uman İngiliz silah sanayinin de aleyhinedir.

Sürekli silahlanmanın ekonomilerimizin ayrılmaz bir parçası olduğunu göstermek için fazla kanıt aramaya gerek yok. Bloklar arasında ve içinde silah satışlarına yönelik yoğun rekabetten daha iyi kanıt olmaz. ABD'nin kendi silah satıcısı var. Bizim İşçi Partisi hükümetimiz ise aynı anda hem bir Silahsızlanma Bakanını hem de bir Silah Satışları Başkanını (hızla büyüyen silah şirketi Racal Electronics'in sahibi) görevlendirmeyi becerebilmiştir ki bu Başkan özel ihracat bağlantıları yapmak, silah tasarımlarına müdahale etmek,²¹ silahların teslim tarihlerini belirlemek, diplomatik ayrıcalıklardan yararlanmak gibi yetkilerle donatılmıştır. Dışişleri Bakanı 'yaygın uluslararası bir silahsızlanma anlaşması devreye girinceye kadar bu ülkenin de silah pazarından kendine düşen payı alması akla uygundur' demektedir.²²

Rekabetçiliği nedeniyle ekonominin kaçınılmaz olarak silah üretimini emmesinin önemli sonuçları vardır. Her bir ulusal ekonominin istikrar kazandırıcı unsuru olarak silahlanma ekonomisinin hareket esnekliği ulusal ekonomiler arasındaki ilişkiler tarafından sınırlandırılır. Geçerli ulusal ekonomik nedenlerle silah üretimini

arttırmak rakiplerin de aynı ölçüde iyi uluslararası gerekçelerle misillemede bulunmalarına neden olacaktır. Söz konusu artışın istikrar için gerekli düzeyde duracağına hiçbir teminatı yoktur. Bir ülkede bu gerçekleşse bile o silahlanma düzeyinin diğer ülkeler için de istikrar noktasına denk gelmesi; farklı çaplar, yapılar, gelişkinlik aşamaları ve ortak savuma teknolojileri kullanan ittifaklar vb. nedeniyle imkansızdır. Dolayısıyla belirli bir anda bir ülke sivil alandaki rekabet gücünü arttırmak için silah üretiminin azaltılmasını isterken bir başkası durumu korumak isteyecek, bir diğeri ise silahlanmanın arttırılmasını isteyebilecektir. Bugün NATO hakkındaki tartışmalarda Fransa'nın geri çekilmesi; ABD, İngiltere ve Almanya'nın destek maliyetleri ve nükleer paylaşım konusunda didiğmesi, ABD'nin Avrupa'nın daha fazla silahlanması için bastırması ve Avrupa'nın direnmesinin başka bir açıklamaya ihtiyacı yoktur. Romanya'nın Rusya'ya direndiği Varşova paktındaki karışıklık da aynı şekildedir.

Silahlanma harcamalarının ekonomik bir üst sınırının olması Sürekli Silahlanma Ekonomisi açısından kritik öneme sahiptir. Bir *savaş* ekonomisinde bu sınırlar fiziki kaynaklar ve toplumun katliam ve yokluğa gösterdiği tahammüldür. Bir *silahlanma* ekonomisinde; ekonominin geleneksel biçimlerdeki ve ayrıca sahip olduğu yıkım gücü anlamında toplam rekabet gücü bir sınır daha yaratır. Paradoksal olarak sonuçlardan biri savunmanın yaptırım gücünü azaltmasıdır. Çoğu 'savun-

ma' teçhizatının kendini bu intihari özelliği halihazırda savunmanın caydırıcılığına zarar vermiştir. Sürekli silahlanma ekonomisinde hiçbir zaman tamamen hazırlıklı olunamayacağından, ekonomik olarak yarışın hızına ayak uyduramayan daha küçük batı koalisyonu üyeleri için bu sınırlar sonu gelmez tartışmaların konusudur. Silahlanma harcamaları çeperdeki ülkelerde kısıılırken merkezde yani ABD'de yoğunlaşma eğilimi gösterecektir.

Ne Küba, ne de Vietnam İngiltere'nin silahlanma harcamalarında 1950'li yıllardan bu yana ortaya çıkan azalma eğilimini tersine çevirememiştir. De Gaulle'ün vurucu gücüne ve Almanya'nın yeniden silahlanmasına rağmen ABD'nin NATO ülkelerinin toplam askeri harcamaları içindeki payı Vietnam katkısından önce de düzenli olarak artmaktaydı. Bunun istikrarlı bir durum olduğunu söylemek zor.

Silahlanma harcamalarının bir üst sınırının olması başka bir nedenle de önemlidir: üretkenliğin arttırılmasını gerekli kılar ve silah sanayinde uzmanlaşmayı teşvik eder, böylece silah sanayi genel mühendislik uygulamalarından kopar.

Bir OECD raporunda vurgulandığı gibi, askeri ve uzay çalışmaları alanında geliştirilerek sivil sanayi kollarına doğrudan transfer edilen ürün ve teknikler, askeri ve uzay araştırma ve geliştirme bütçesinin çapı düşünüldüğünde oldukça sınırlıdır. Ayrıca savunma ve uzay çalışmaları sektörünün teknolojik gereksinimleri sivil sanayinin gereksinimlerinden farklılaşmakta ve bu da söz

konusu teknoloji transferini sınırlandırmaktadır.²³

Bu uzmanlaşmayla birlikte ve kısmen de bunun sonucu olarak silah sanayinde sermayenin ve teknolojinin yoğunlaşmasına şahit oluruz. Her halükarda silahlanma ekonomisinin sınırları tam istihdam politikasının gerçeklik kazanmasına müsaade etmez.

İşsizlik sürekli silahlanma ekonomisinde daha da direngen bir biçime bürünür. Harcamaları sınırlanmış bir silahlanma ekonomisindeki ani ve planlanmamış, hatta planlanamayan teknolojik değişimler mali tedavilere cevap vermeyen bölgesel-sınai işsizliğe yol açar. Hızla değişen teknolojilere uyum sağlayamayan vasıfsız katmanlar işsizliğe mahkum olur. Batıdaki yüksek büyüme durumu gizlese de İngiltere ve ABD’de gemi inşa sektörünün olumsuz durumu, uçak üretim sanayinin sorunları hatta Amerikalı siyahların yaşadıkları sorunlar bile askeri harcamaların değişen gelgitlerine bir şeyler borçludur.

Sistemin kendi iç istikrarsızlığı kendi sonunu hazırlamaz ancak yine de dikkatleri sistemin bütününe yani başka bir alternatifin mümkün olabileceğine çekebilir ya da farklı muhalif tutumların birleşmesine hizmet edebilir. Başka bir deyişle başarısızlık ve kişisel yabancılaşma duygularını birleştirerek bunların sınıf bilinci ve politik bir amaca dönüşmesine yol açabilir. Bu ise aslında işçilerin değişimin mümkün olduğuna dair fikirleri kabul etmeye ne kadar açık olduğuna bağlıdır. İşte sürekli silahlanma ekonomisinin gerçek sınırları işçilerin bu yatkınlığı

tarafından belirlenmektedir.

Başka yerlerde daha uzun uzadıya yapılan tartışmayı²⁴ burada özetlemek gerekirse; sürekli silahlanma ekonomisi tek tek sermayeler açısından işgücünü kıt ve pahalı hale getirip pahalı vasıfları gerektirirken diğer yandan da sermayeyi bir kaç güçlü endüstriyel komplekste yoğunlaştırmaktadır. Silah üreticileri kendi uzun dönemli planlarını yaparken işçilerin koşullarını iyileştirecek adımları da hesaba katmak zorundadırlar. Bununla beraber devlet de ekonominin etkin denetimini ve geniş kapsamlı üretken istihdam politikalarını gerçekleştirmek zorundadır. Hem doğrudan işveren ve hem de bütün bir ekonominin patronu olarak devletin sahip olduğunu iddia ettiği politik tarafsızlık görüntüsü aşınır, uyguladığı politikalar kapitalist politikalar olarak görülme tehlikesiyle yüz yüzedir.

Devletin reformların tek uygulayıcısı olma rolü de özel sektör faaliyetleri tarafından gölgelenmektedir. Nitekim 1960'ta (özel) sanayideki ek ödemeler ücretlerin %13-14'üne tekabül ederken²⁵, aynı yıl sosyal yardım giderlerinin tüketim içindeki payı %12.6 olarak gerçekleşmiştir.²⁶

Gerçekçi olmak adına reformlar için mücadele orta sınıf parlamenterler dolayımıyla ulusal siyaset üzerinden değil yerelerde, iş kollarında ve doğrudan örgütlenerek gerçekleştirilmelidir. Gerçekçilik bazen birim dayanışmasını sınıf dayanışmasının yerine, iş bilincini sınıf bilinci yerine, iş ahlakını sosyalist bir ahlak yerine

ikame ettiği doğrudur. Bu tür bir gerçekçiliğin taban hareketi yeterince gelişip güçlenmeden üst katları, geleneksel sınıf örgütlerini tehdit edebileceği de doğrudur. Ancak yine de mücadelenin ağırlık merkezini 'oradan' 'buraya', 'onlardan' 'bize' taşıyarak sınıf ile sınıf organları arasındaki yapay bariyerleri ortadan kaldırır.

Sürekli silahlanma ekonomisinin yarattığı istikrarsızlık devrimi tüm samimi reformcuların faaliyetlerinin bir aşaması haline getirirken, yarının potansiyel devrimcisi ile bugünün aktif reformcusu her zamankinden daha fazla ayırt edilemez hale gelmiştir.

Sonsöz

Michael Kidron bu makalede öne sürdüğü fikirleri baskısı tükenmiş kitabı *Savaştan Bu Yana Batı Kapitalizmi*'nde (Londra 1968, gözden geçirilmiş ikinci baskı Londra 1970) daha da geliştirdi. Sürekli silahlanma ekonomisi teorisi Michael Kidron'un 'İki sezgi bir teori etmez' ve Chris Harman'ın 'Geçerli bir sezgi yanlış teoriden iyidir' (*International Socialism* 1:100 July 1977) başlıklı yine baskısı tükenmiş makalelerde tartışılmaya devam edilmiştir.

Yine de savaş ekonomisi ile kapitalizmin krizi arsındaki ilişkiyi daha derinden kavramaya istekli okuyucular Chris Harman'ın *Krizi Açıklamak* (Londra: Bookmarks 1984) isimli makalesini okumalıdır. Bu makale Sosyalist İşçi Partisi üç aylık yayını *International Socialism*'de okuyucuya sunulmaktadır.

Dipnotlar

Giriş

- 1 Marx'ın kendi anlatımı Kapital'in 3. cildindedir. Bu konuda daha kısa yazılar arayan okuyucular Alex Callinicos, Karl Marx'ın Devrimci Fikirleri, (Londra: Bookmarks 1983) Bölüm 6 ve Chris Harman, Krizi Açıklamak (London: Bookmarks 1984), sayfa 14-19'da faydalı özetler bulabilirler. .
- 2 Michael Kidron, 'Sol Reformizme Yanıt 2', *International Socialism*, ilk seriler, sayı 7, Kış 1961.

Sürekli Savaş Ekonomisi

- 1 Birleşmiş Milletler, Silahsızlanmanın Ekonomik ve Toplumsal Sonuçları (New York 1962).
- 2 Birleşmiş Milletler, sayfa 4.
- 3 Birleşmiş Milletler, Tablo 2-1, sayfa 55-7. BM çalışmasında İngiltere için verilen rakamlar Economist Intelligence Unit tarafından bir yıl sonra hazırlanan Silahsızlanmanın Ekonomik Etkisi (Londra: EIU, 1963) isimli raporunda verilenden daha düşüktür. Buradaki tutarsızlık argümana konu olmadığından buradaki rakamlar düzeltilmemiştir.
- 4 OECD, Hükümetler ve Teknik Yenilikler, sayfa 27.
- 5 EIU, sayfa 49, 69, 82, ve diğer ilgili bölümler.
- 6 OECD, tablo, sayfa 30. EIU İngiltere için 1958-59'da % 49 rakamını vermektedir. 1958-9 (%59.2 1955-6) (EIU, sayfa 27).
- 7 OECD, sayfa 30.
- 8 OECD, sayfa 31-2.
- 9 OECD, Tablo 3-3, sayfa 65.
- 10 EIU, sayfa 22-3.
- 11 J K Galbraith tarafından, Modern Şirket, 1966 BBC Reith Lectures, sayı 2, ve *Dinleyici*, 24 Kasım 1966, sayfa 756'da alıntılanmıştır..
- 12 Andrew Shonfield, *Modern Kapitalizm* (Londra : OUP/RIIA, 1966) sayfa 344.
- 13 Shonfield tarafından alıntılanmıştır, sayfa 344 not.
- 14 Çağdaş Kapitalizm (Londra: Gollancz, 1956) sayfa 239-46.
- 15 Karl Marx *Kapital*, cilt 3, bölüm 12 ve 14.
- 16 Ladislaus von Bortkiewicz, "Kapital'in 3. cildinde Marx'ın temel teorik yapısının düzeltilmesi üzerine" , in *Jahrbücher für Nationalökonomie und Statistik*, Haziran 1907, P M Sweezy(editor) tarafından ek olarak tercüme edilmiştir(editor), Eugen von Böhm-Bawerk, *Karl*

- Marx ve Sisteminin kapanışı* ve Rudolph Hilferding, *Böhm-Bawerk'in Marx'ın Eleştirisi*, (New York: Kelly, 1949); ve P M Sweezy, Kapitalist Gelişimin Teorisi'nde özetlenmiştir(London: Dennis Dobson, 1949) sayfa 115-25.
- 17 Sraffa, *Meta Üretimi Üzerinden Meta* (Cambridge 1960).
 - 18 Sraffa, sayfa 7-8.
 - 19 *The Times*, 10 Mayıs 1966.
 - 20 *The Economist*, 21 Mayıs 1966, sayfa 809-10.
 - 21 *The Times*, 12 Mayıs 1966.
 - 22 Avam Kamarası Raporu, *The Times*, 24 Mayıs 1966.
 - 23 OECD, sayfa 31.
 - 24 Tony Cliff, 'Reformizmin Ekonomik Kökleri', *Socialist Review*, Haziran 1957. Tony Cliff'in *Ne Washington Ne Moskova'da yeniden basıldı* (London: Bookmarks 1982); Michael Kidron, 'Reform ve Devrim', *International Socialism*, ilk seriler, sayı 7, Kış 1961-62; Tony Cliff ve Colin Barker, *Gelir Politikası, Mevzuat ve İşçi Temsilcileri* (Londra 1966) bölüm 7 ve 9; ve Colin Barker, 'İngiliz İşçi Hareketi', *International Socialism*, ilk seriler, sayfa 28, Bahar 1967.
 - 25 G L Reid and D J Robinson, 'İngiliz Sanayinde Yan Ödemelerin Maliyeti', Reid ve Robinson (editörler), *Yan Ödemeler, işgücü Maliyeti ve Sosyal Güvenlik* (Lonra 1965).
 - 26 ILO, Sosyal Güvenliğin Maliyeti 1958-60 (Cenova 1964) Bölüm 2, Tablo 4, sayfa 249.

SÜREKLİ SİLAHLANMA
EKONOMİSİ
MICHAEL KIDRON

sosyalist işçi'nin özel ekidir